

MIDDEN-DELFLAND VANUIT ONDERNEMERS PERSPECTIEF

OP NAAR EEN VITAAL, CIRCULAIR, INNOVATIEF & BIJZONDER LANDSCHAP
ALS INTEGRAAL ONDERDEEL VAN DE MRDH

30 JUNI 2017

RECER

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
ONDERNEMERSRAAD MIDDEN-DELFLAND	4
1. TOP DOWN EN BOTTOM UP	6
2. METROPOOLREGIO ROTTERDAM DEN HAAG	8
3. GEMEENTE MIDDEN-DELFLAND	10
4. TAFELGESPREKKEN	12
5. ONDERNEMERS KANSENKAART	14
6. CIRCULAIR MIDDEN-DELFLAND	18
7. VERVOLG	20

VOORWOORD

Voorliggend document beschrijft de ontwikkelingen van de gehele Metropoolregio Rotterdam Den Haag en gaat in op de rol die Midden-Delfland speelt binnen deze ontwikkelingen en de kansen die het biedt. Vanuit alle krachtenvelden die werken op Midden-Delfland is er de behoefte ontstaan om in één integraal document de samenleving aan het woord te laten en door te dromen hoe Midden-Delfland binnen de Metropoolregio Rotterdam Den Haag een eigen plek en identiteit in kan nemen.

Met dit doel hebben we ons georiënteerd op de ontwikkelingen van de innovatieve denkkraft van de metropoolregio en de invloed ervan op Midden-Delfland. In het Regionaal Investeringsprogramma Zuid-Holland worden concrete projecten aangegeven waarvoor geld beschikbaar wordt gesteld om tot onderzoek of uitvoering te komen. Hier maken onder andere de 'Roadmap Next Economy' aangewezen door Jeremy Rifkin en 'Het perspectief op het landschap' van WEST 8 onderdeel van uit. Daarnaast in de gemeente bezig met een aanvraag en invulling van de status voor Midden-Delfland als 'Bijzonder Provinciaal Landschap'. De investeringen voor dit soort initiatieven komen van bovenaf, terwijl vanuit de ondernemersgesprekken blijkt dat de innovatiekracht van de regio juist is georganiseerd door de inzet en (kennis)ontwikkeling die plaatsvindt bij ondernemers zelf.

Eenzijds geeft dit document inzicht in het beleid van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag en de gemeentes rondom, anderzijds brengen we in beeld waar de bewoners en de ondernemers in het gebied mee bezig zijn. Door te luisteren, te analyseren en het samenbrengen van al deze verschillende invalshoeken brengt dit document diverse krachtenvelden in beeld en doorloopt daarmee een circulair proces.

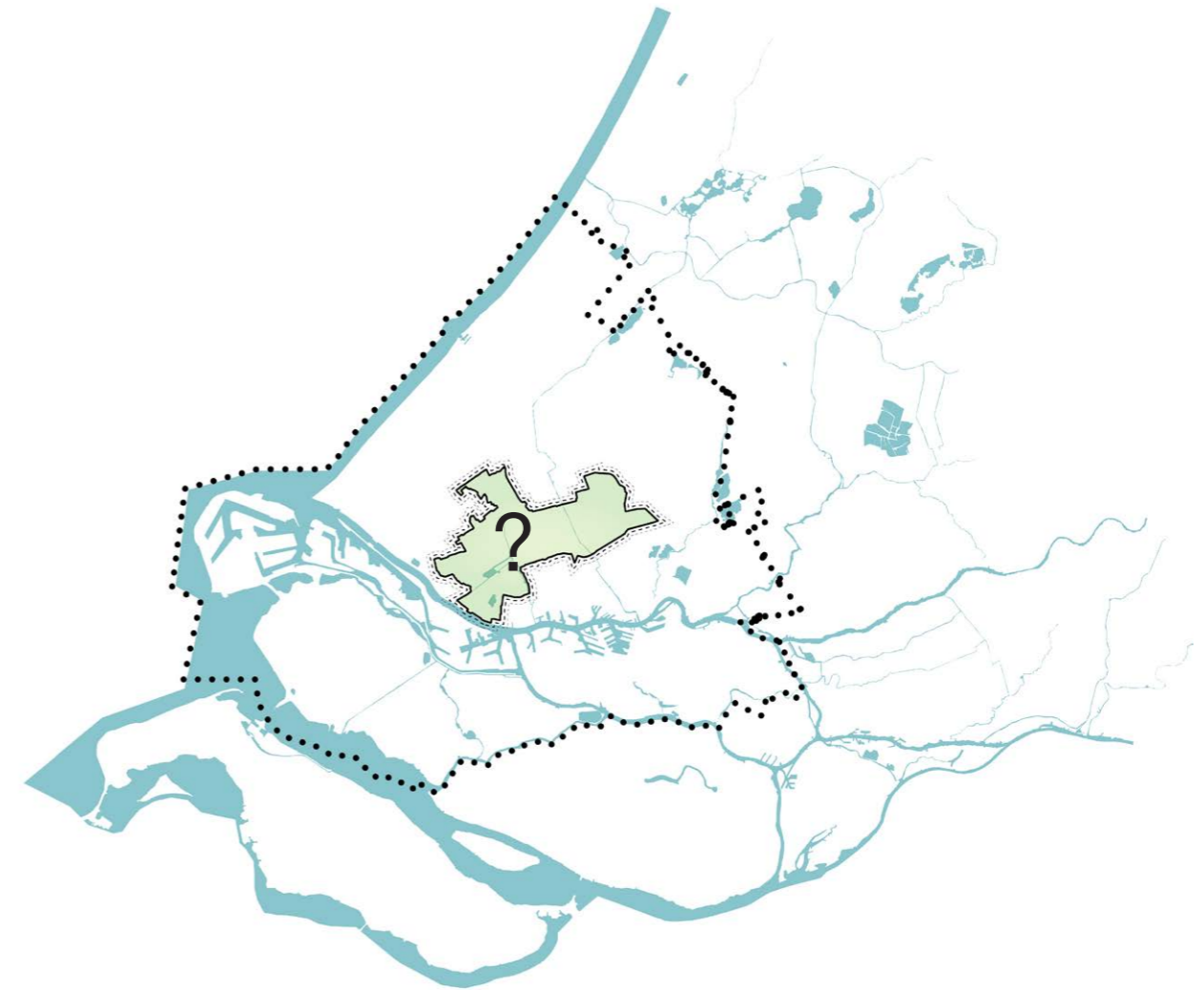
In opdracht van de Ruimte Economie Cultuur Ecologie en Recreatie Raad (RECER) is met diverse ondernemers die werkzaam zijn in en rondom Midden-Delfland gesproken over de kansen die zij zien voor de toekomst van hun leefomgeving. In 2015 en 2016 voerden we ondernemersgesprekken aan de koffietafel. Een manier om inzicht te krijgen in de denkkraft en innovatie die leeft bij de ondernemers en bewoners van Midden-Delfland zelf. Een ander voorbeeld van denkkraft uit het gebied is de Midden-Delfland lezing van Jan Peter Balkenende op 17 februari 2016. In het vervolg daarop heeft ook Jan Rotmans ons in maart 2017 geïnformeerd. De input van deze lezingen alsmede de ondernemersgesprekken vormen de basis voor dit document.

RECER stelt zich ten doel het formuleren van visie en het stimuleren van initiatieven op het gebied van diverse thema's in Midden-Delfland. Zij wil een actieve rol innemen in het verbinden van ondernemers met het hogere abstractieniveau van de geldende beleidskaders. Daarom zijn de betrokkenen die van belang zijn om tot visievorming te komen aan het woord gelaten in dit document. Dit is dan ook geen politiek bestuurlijk document, maar een visie voor Midden-Delfland die tot stand is gekomen door een circulair proces waarin belangrijke actoren aan het woord zijn gelaten. Welke gelezen moet worden als onze inkleuring van de ambitie van de provincie om de meest circulaire metropoolregio ter wereld te worden.

Op grond daarvan zijn we tot dit adviesdocument gekomen waarin we de inschatting maken dat dit recht doet aan enerzijds de rol van Midden-Delfland tot aan 2040 bezien vanuit de wensen van de Metropoolregio en anderzijds invulling geeft aan de innovatiekracht en ideeën van de ondernemers in Midden-Delfland.

Gert Kant
Voorzitter RECER

Willem van Mierlo
Secretaris RECER

“Hoe reageert en stimuleert Midden-Delfland de toekomstige vraagstukken & ambities vanuit de Metropoolregio Rotterdam Den Haag?”

ONDERNEMERSRAAD MIDDEN-DELFLAND

WIE ZIJN WIJ

Dit document is tot stand gekomen in opdracht van RECER. De raad voor Ruimte, Economie, Cultuur, Ecologie en Recreatie (RECER) stelt zich ten doel het formuleren van visies en het stimuleren en ondersteunen van initiatieven op het gebied van de genoemde vijf thema's in Midden-Delfland. Hierdoor kan het gebied zich ontwikkelen als een prettige plek om in te wonen, te werken en te recreëren in samenwerking met het bedrijfsleven, verenigingen en maatschappelijke organisaties en overheden in het Midden-Delflandgebied.

De veranderende demografische ontwikkeling in Midden-Delfland vormt een van de grootste bedreigingen voor het gebied. Het is van groot belang om aantrekkelijk te blijven voor jonge gezinnen en de jeugd in het gebied vast te houden, om de vitaliteit en levensvatbaarheid van het gebied te behouden. Midden-Delfland moet als metropolitaan landschap vitaal en aantrekkelijk blijven. Cultuur- en natuurlandschappen zijn in door de tijd heen aan het veranderen van productie naar consumptielandschap. Er is een toenemende behoefte aan landschap waar de stad kan recreëren, verblijven en ontspannen, terwijl de noodzaak als productielandschap blijft bestaan. Er moet derhalve gestreefd worden naar een landschap waar men van de natuur en de stilte kan blijven genieten, maar waar ook economische ontwikkeling wordt gestimuleerd, en het innovatieve karakter van Midden-Delfland wordt behouden.

RECER is een instrument van alle stakeholders om ervoor te zorgen dat de inzet van initiatiefnemers verbonden blijft met de algemene kwaliteitsontwikkeling, economische groei en zelfstandigheid van het Midden-Delfland gebied. Hieraan wordt door een groep representanten uit Midden-Delfland invulling gegeven.

RUIMTE

Midden-Delfland biedt ruimte voor iedereen. Ruimte voor werken, voor de ondernemer en de boer om te ontwikkelen en te investeren in de toekomst. Maar ook ruimte voor zorg, wonen en de jeugd. Het is een plek die mentale ruimte geeft om op te laden, te recreëren maar ook de ruimte geeft om (woon)carrière te maken, voor zowel jongeren en volwassenen. Vitale woonkernen in Midden-Delfland bieden ruimte voor de diverse doelgroepen die woonachtig zijn in het gebied.

ECONOMIE

Door de sterke internationale oriëntatie, diverse economische structuur en de aanwezigheid van de negen topsectoren in en rond Midden-Delfland vormt zich een aantrekkelijk economisch vestigingsklimaat. Bedrijven in Midden-Delfland werken door innovatie en kwaliteitsontwikkeling zowel aan hun eigen toekomst als aan de vitaliteit en levensvatbaarheid van Midden-Delfland, wat kansen biedt om aan te haken op de ambities van de MRDH om een circulaire metropoolregio te worden. Ondernemers en ondernemingen in Midden-Delfland zorgen voor werkgelegenheid en daarmee bestedingsbudget voor de werknemers.

CULTUUR

De poldernatuur, cultuur en historie vormen het landschap van Midden-Delfland. In het gebied liggen karakteristieke historische kernen zoals Maasland en Schipluiden en men vindt er monumentale boerderijen als 'eilanden' in de open groene weilanden. Daarnaast is het landschap van Midden-Delfland een inspiratiebron geweest voor vele grote kunstenaars, waaronder Johannes Vermeer.

De iconische Nederlandse cultuurlandschappen zijn aan verandering onderhevig, het oorspronkelijke landschap is een schaars goed aan het worden. Een grotere mate van bewustwording is noodzakelijk om dit landschap te beschermen.

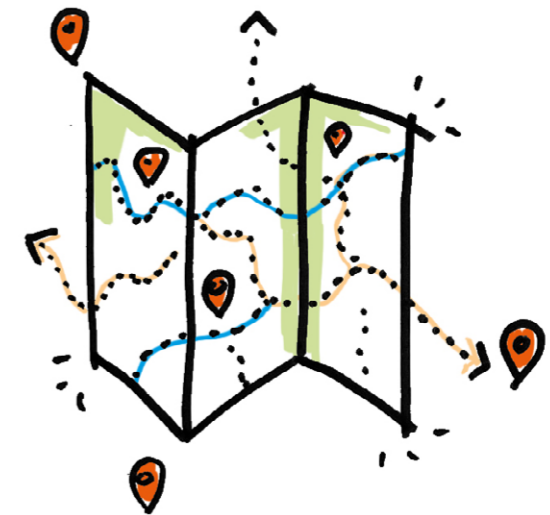
ECOLOGIE

Open polderlandschappen met een sterke cultuur-historische identiteit bieden plek voor weidevogels en de koe in de wei. De verschillende polders hebben ieder hun eigen identiteit, en tezamen vormen zij een krachtig recreatielandschap. In dit landschap is daarnaast ook ruimte voor natuurontwikkeling en stiltegebieden. Dit resulteert in biodiversiteit en veelheid aan belevingen.

RECREATIE

Midden-Delfland is rijk aan bijzondere bestemmingen. Kenmerkend zijn de diverse horeca gelieerd aan Cittaslow en de vele overnachtingsmogelijkheden in het gebied. Daarnaast is er een breed aanbod aan recreatieve routes, zowel op de fiets, als varend en te paard. Een ruim en hoogwaardig aanbod van gebiedseigen producten en diensten draagt bij aan de beleving van Midden-Delfland.

1. TOP DOWN EN BOTTOM UP

Dit document biedt een inspirerende en vooruitkijkende blik op de gehele regio waarin Midden-Delfland zich bevindt. Welke krachten spelen er op grotere schaal van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) en hoe werken deze krachten door op Midden-Delfland? Planvorming heeft invloed op diverse schaalniveaus en de positie die Midden-Delfland binnen die planvorming inneemt. Aan de hand van de volgende drie schaalniveaus biedt dit document een abstrahering van informatie die beschikbaar is.

MRDH

Een blik op de toekomst van de metropoolregio in 2040 geeft inzicht in belangrijke krachtenvelden die van bovenaf op Midden-Delfland inspelen. Deze lange termijn strategie voor de MRDH is gepresenteerd in de Roadmap Next Economy in november 2016. Hierin adviseert de Amerikaanse econoom Jeremy Rifkin over verschillende onderwerpen, 5 transitiepaden die een nieuwe economie kenmerken (zie tekstkader). Daarnaast is door de MRDH een investeringsagenda opgesteld waarin investeringen inzichtelijk worden gemaakt voor het sterker maken van de regio.

GEMEENTE MIDDEN-DELFLAND

Het uitvoeringsprogramma Midden-Delfland geeft richting aan de uitvoering van de beleidsdoelen uit de Gebiedsvisie Midden-Delfland 2025. Het programma werkt vanuit vier opdrachten waaraan concreet invulling wordt gegeven met uiteenlopende projecten. Een van de pijlers is het project 'Omgangsvormen met een Landschap van Stand' waarin het landschap van Midden-Delfland een beschermd status wil vergaren en aangewezen wil worden als Bijzonder Provinciaal Landschap.

ONDERNEMERS UIT MIDDEN-DELFLAND

Ondernemers en ondernemingen in Midden-Delfland dragen ieder hun steentje bij aan het maatschappelijk functioneren van het gebied. Veelal gebeurt dit vanuit de maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) gedachte. De bijdrage die zij leveren aan Midden-Delfland kan zijn in de vorm van geld, in natura of een combinatie ervan en daarnaast bieden veel ondernemers zich aan als vrijwilliger. Bedrijvigheid in Midden-Delfland stimuleren en ontwikkelen gaat dan ook verder dan haar bijdrage aan het versterken van de metropoolregio. Het draagt in hoge mate bij aan de lokale vitaliteit van de gemeente, haar inwoners en maatschappelijke organisaties.

De benadering vanuit de ondernemers in Midden-Delfland (bottom-up) en het bepalen van een lange termijn perspectief vanuit de gehele regio (top-down) biedt kansen om thema's, vraagstukken en investeringen aan elkaar te koppelen. Tussen de regionale perspectieven en de (lokale) ondernemers valt de koppeling nu nog veelal weg, terwijl de thema's en vraagstukken overeenkomen. In circulariteit en door de schalen heen moeten diverse initiatieven elkaar vinden en in Midden-Delfland de ruimte krijgen zich tot hun volledige potentie te ontwikkelen.

Ieder van de actoren en beleid op de verschillende schaalniveaus hebben op effect op of potentie voor Midden-Delfland. In de volgende paragrafen gaan we in op concrete voorbeelden of uitvoeringen die van belang zijn voor de ontwikkeling van Midden-Delfland in de toekomst.

5 TRANSITIEPADEN ROADMAP NEXT ECONOMY

1. Smart digital delta

Data productiviteit en integratie

Projecten 3D maakindustrie die moet leiden tot 3D kaart van de regio

2. Smart energy delta

Infrastructuur voor hernieuwbare energie. Doel: 2050 schone energievoorziening.

Projecten Mobiliteit: ov op waterstof en 2025 bussen emissievrij. Uitdaging in de glastuinbouw (kans: aardwarmte) Woonwijken voor een volgende generatie

3. Circular Economy

Hergebruik van grondstoffen en hulpbronnen

Projecten Greenport gebruiken voor hoogwaardige producten voor de farmaceutische industrie.

Inzamelen afval: koppelen aanbieder afval en afnemer afval / recycling

4. Entrepreneurial Region

Innovatief ondernemersklimaat – economische topsectoren.

Projecten Aanwezigheid van start-ups, Fieldlab ecosysteem, Prosumer labs: proeftuinen voor de deeleconomie met o.a. korte ketens en voeding voor de stad

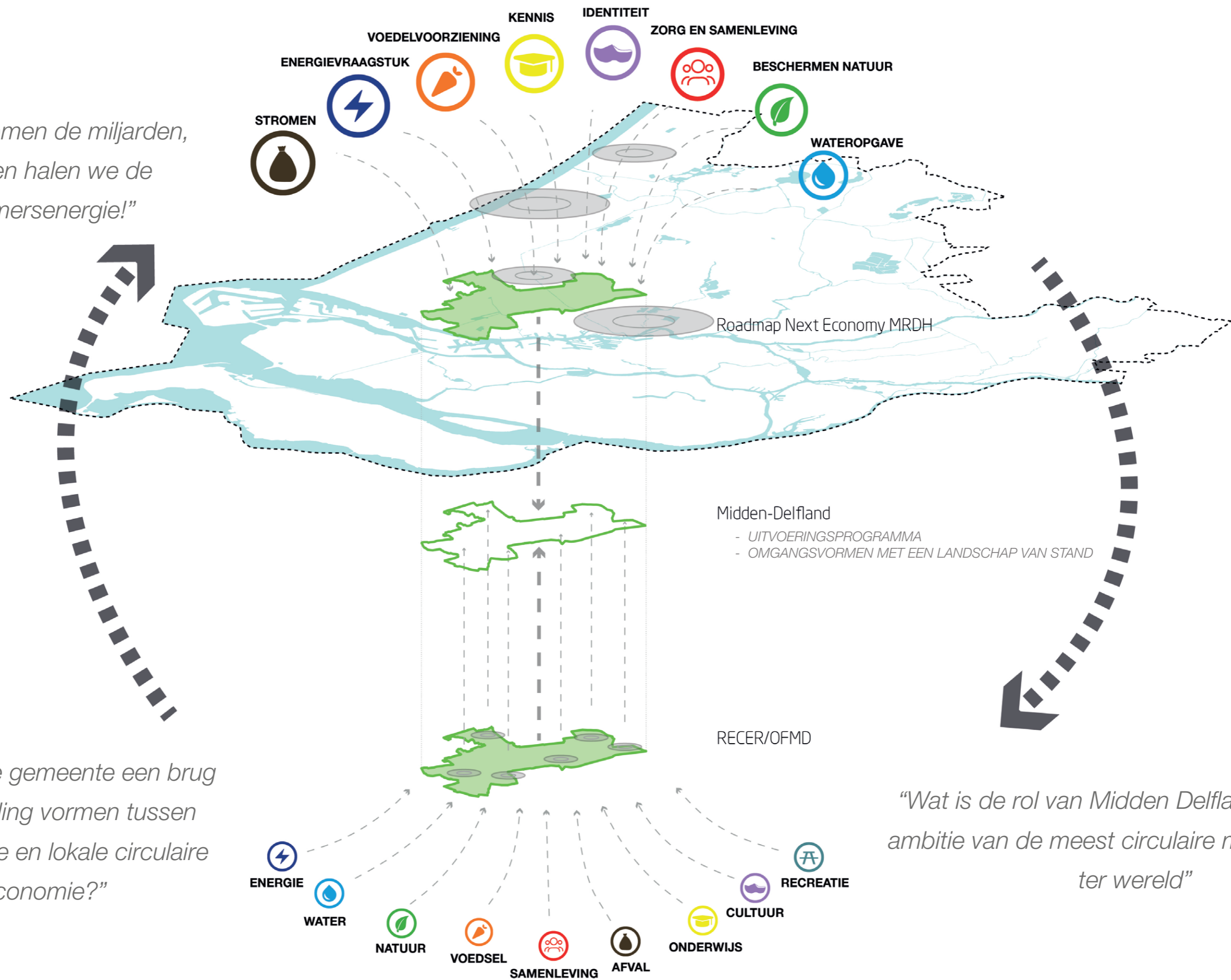
5. Next Society

Inclusieve samenleving, gemeenschappelijk bezit. Onderwijs koppelen aan bedrijven: een leer- werkomgeving met gedeelde faciliteiten.

Projecten

Next Education Group: 8 campussen met innovaties in dienstverlening, producten en onderwijs

“Van boven komen de miljarden,
van onderen halen we de
ondernemersenergie!”

“Hoe kan de gemeente een brug
en verbinding vormen tussen
de regionale en lokale circulaire
economie?”

“Wat is de rol van Midden Delfland binnen de
ambitie van de meest circulaire metropoolregio
ter wereld”

2. METROPOOLREGIO ROTTERDAM DEN HAAG

In de lange termijn strategie van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) wordt een aantal belangrijke pijlers genoemd die van belang zijn voor de ontwikkelingen in Midden-Delfland. Deze programma's - die vaak een visie geven op zeer lange tijdspad en waar grote financiële middelen voor gereserveerd zijn - helpen ons te begrijpen en te interpreteren welke rol Midden-Delfland inneemt in toekomstige ontwikkelingen van de regio.

REGIONAAL INVESTERINGSPROGRAMMA ZUID-HOLLAND (2016)

We hebben en krijgen te maken met ingrijpende veranderingen, zoals de uitputting van natuurlijke hulpbronnen en fossiele brandstoffen, klimaatverandering, migratie naar verstedelijkte gebieden en baanbrekende technologische ontwikkelingen. Het zijn de stuwende krachten in de regio achter de ontwikkeling naar een nieuwe circulaire economie en een samenleving waarin duurzaamheid centraal staat. Het Regionaal Investeringsprogramma Zuid-Holland bevat ruim 150 concrete projecten en zal 25.000 tot 50.000 banen voor de regio opleveren. Investeringsfondsen en subsidies zullen trachten de circulaire economie te stimuleren.

ROADMAP NEXT ECONOMY (2016)

De Roadmap Next Economy is een routekaart voor de komende 10 tot 20 jaar met scenario's en een handelingsperspectief dat aangeeft welke projecten en plannen nodig zijn om optimaal te kunnen inspelen op de wereldwijde economische en technologische ontwikkelingen. De Roadmap is een onderdeel van de bredere investeringsstrategie van de MRDH en heeft het concreet over de volgende thema's:

- Schaarste aan grondstoffen
- Klimaatverandering
- Digitalisering en automatisering
- Realiseren van fieldlabs en innovatiecampussen (zie tekstkader)

PERSPECTIEF OP HET LANDSCHAP IN DE MRDH (2015)

De MRDH erkent dat groen en landschap het economisch vestigingsklimaat en de verblijfskwaliteit in de regio vergroten. Maar het landschap staat onder druk, ondanks alle goede intenties lijkt het te worden opgeslokt door uitbreiding van woonwijken, infrastructuur en verrommeling. Daarom heeft de MRDH samen met de omgeving een lange termijn perspectief op het landschap opgesteld waarin de volgende belangrijke ontwikkelingen worden aangemerkt:

- Slowlanes: vaar- en fietsroutes voor recreatie en forenzen
- Metrolijn langs de kust
- Definiëren van 5 karakteristieke landschappen (waar Midden-Delfland er 1 van is)
- Realiseren landgoederen / attractiewaarde aan het landschap toevoegen

Potentie voor Midden-Delfland zit vooral in het koppelen van kennis en kunde uit Midden-Delfland in bijvoorbeeld fieldlabs en innovatiedistricten, daarnaast is Midden-Delfland 1 van de 5 regionale landschappen die van belang is voor de regio. De bereikbaarheid van het landschap voor de stad is een van de peilers voor de metropoolregio.

CONCRETE PROJECTEN IN DE MRDH

Regionaal Investeringsprogramma ZH

- Next generation woonwijken - verduurzamen en herstructureren van de stedelijke omgeving

Roadmap Next Economy

- Ontwikkeling van hoogwaardige, stedelijke innovation districts in Den Haag en Rotterdam
- Campusontwikkeling Leiden en Delft
- Fieldlabs als aanjager voor crossovers en open innovatie

Perspectief op het landschap in de MRDH

- Ontwikkelen van Central Park Rotterdam Den Haag
- Aanleg van vaar- en fietsroutes 'Hollandse banen' voor recreatie en forenzen

FIELDLABS & INNOVATIECAMPUSSEN

Fieldlabs zijn **praktijkomgevingen** waarin bedrijven en kennisinstellingen doelgericht smart (next economy) producten en technologieën (uit)ontwikkelen, testen en implementeren. Met als doel:

- het versterken van van de regionale economie
- bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken
- verbetering van de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt

De 15 fieldlabs zoals aangegeven op p. 9 vormen een **regionaal netwerk** en bieden kansen voor cross-overs in samenwerken en innovatie van verschillende sectoren.

(Bron: Fieldlabs Zuid-Holland, TNO, Provincie Zuid-Holland, & Innovationquarter, 2016).

INVENTARISATIE VAN BELEID IN DE MRDH

Fieldlabs

1. VP Delta
2. The Green Village
3. Robovalley
4. Smart Integrator 4 Aero / Space
5. Dutch Optics Centre (DOC)
6. Medical Delta Living Labs
7. Automatische Vervoer Last Mile (AVLM)
8. Proeftuin Delta Innovaties ZH
9. Big Data Innovatiehub
10. TIMA (Duurzaamheidsfabriek)
11. Additive Manufacturing
12. Smart, Safe & Resilient Mainports
13. Freshteq.NL
14. Dutch Windwheel
15. SMASH
16. Digital Factory Composites
17. Smart Metrology (Duurzaamheidsfabriek)

Innovatiecampus

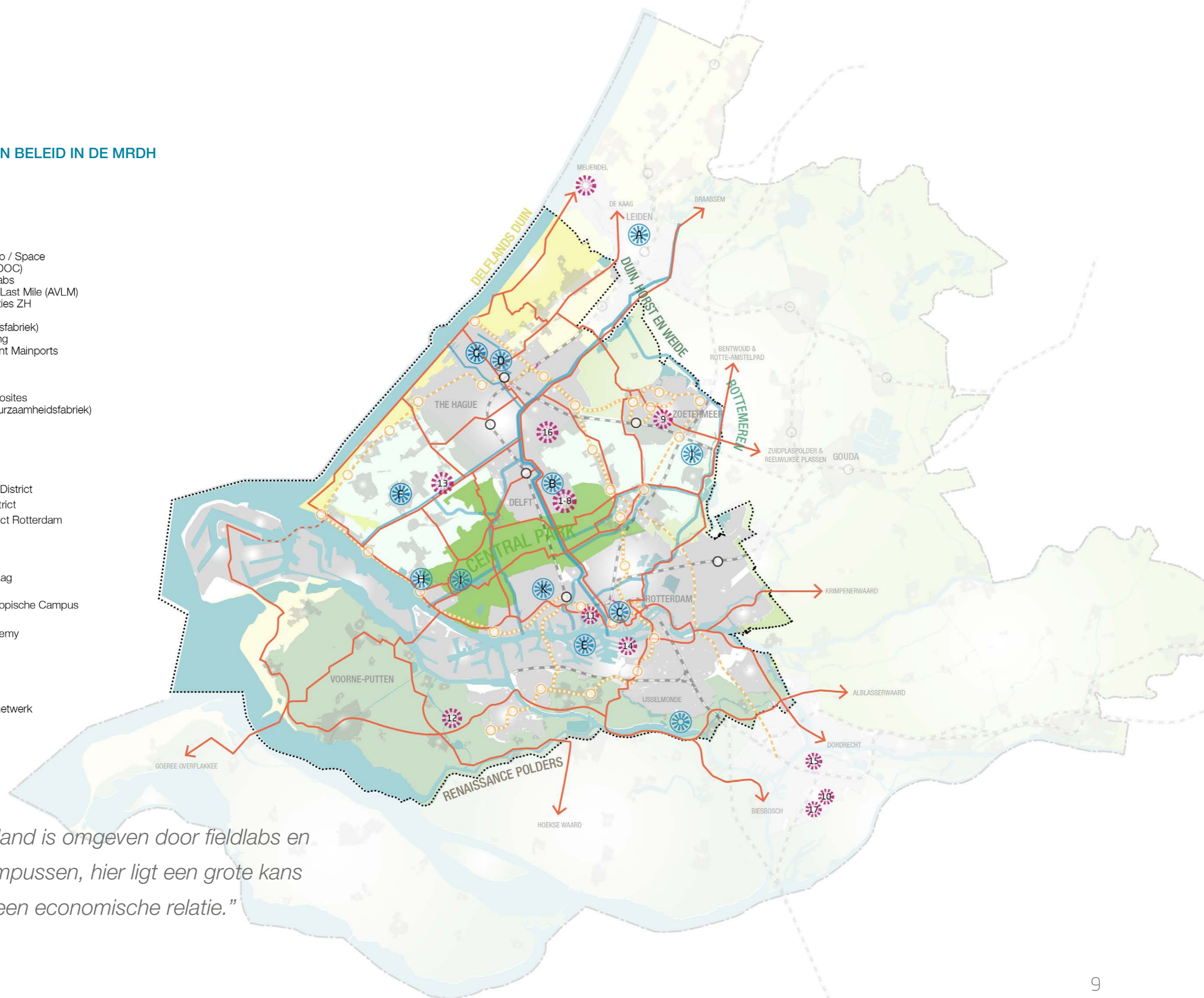
- A. Campus Leiden
- B. Campus Delft
- C. Rotterdam Innovation District
- D. Central Innovation District
- E. Central Business District Rotterdam

Subcampussen

- F. World Horti Center
- G. Security Delta Den Haag
- H. Lely Campus
- I. Equestrum + Lentiz Hippische Campus
- J. A12 Corridor Bleizo
- K. Food Innovation Academy

Mobiliteit

- Hollandse Banen
- Metro / Tram
- Mogelijk nieuw metronetwerk
- Trein
- Vaarnetwerk

“Midden-Delfland is omgeven door fieldlabs en innovatie campussen, hier ligt een grote kans voor een economische relatie.”

3. GEMEENTE MIDDEN-DELFLAND

De gemeente Midden-Delfland streeft met haar gebiedsvisie Midden-Delfland 2025 naar een kwalitatief hoogwaardig landschap, een schaars en uniek product in de Randstad. Met meer dan 100 partners en 80 organisaties ontwikkelde de gemeente onder andere het Uitvoeringsprogramma Midden-Delfland 2025.

OMGANGSVORMEN MET EEN LANDSCHAP VAN STAND (2016)

Recentelijk is de mogelijkheid ontstaan om gebieden met waarde aan te wijzen als Bijzonder Provinciaal Landschap. Dit wordt gezien als kans voor Midden-Delfland om opnieuw een bijzondere status te verwerven, en het gebied zo te beschermen tegen ongewenste ontwikkelingen en de bijzondere kwaliteiten zorgvuldig verder te ontwikkelen. Als invulling hiervan is het initiatief genomen om als voorbereiding op de aanwijzing van het landschap van Midden-Delfland tot Bijzonder Provinciaal Landschap een Gebiedsbeschrijving maken. Deze beschrijving is verdeeld naar vier kernwaarden:

- Open polderlandschap in de metropool
- Landschap met een historisch verhaal
- Buitenruimte voor twee miljoen mensen
- Mix van veenweidelandbouw en veenweidenatuur

Deze gebiedsbeschrijving geeft een gedegen overzicht van het karakteristieke landschap dat Midden-Delfland kenmerkt: open polderlandschappen met een sterke cultuur-historische identiteit. De verschillende polders en vormen tezamen een krachtig recreatielandschap.

24 UURS / UITVOERINGSPROGRAMMA MIDDEN-DELFLAND (2015)

Meer dan 100 partners vanuit 80 organisaties ontwikkelden het bijbehorende, en in 2016 geactualiseerde, Uitvoeringsprogramma Midden-Delfland 2025 voor een dynamisch en sterk Midden-Delfland. In het uitvoeringsprogramma zijn concrete projecten en voorbeelden omschreven vanuit vier hoofdthema's:

- A. Kwaliteit Landschap van Stand
- B. Betrokken en duurzaam beheer
- C. Ontmoeting tussen stad en land
- D. Het A-merk Midden-Delfland

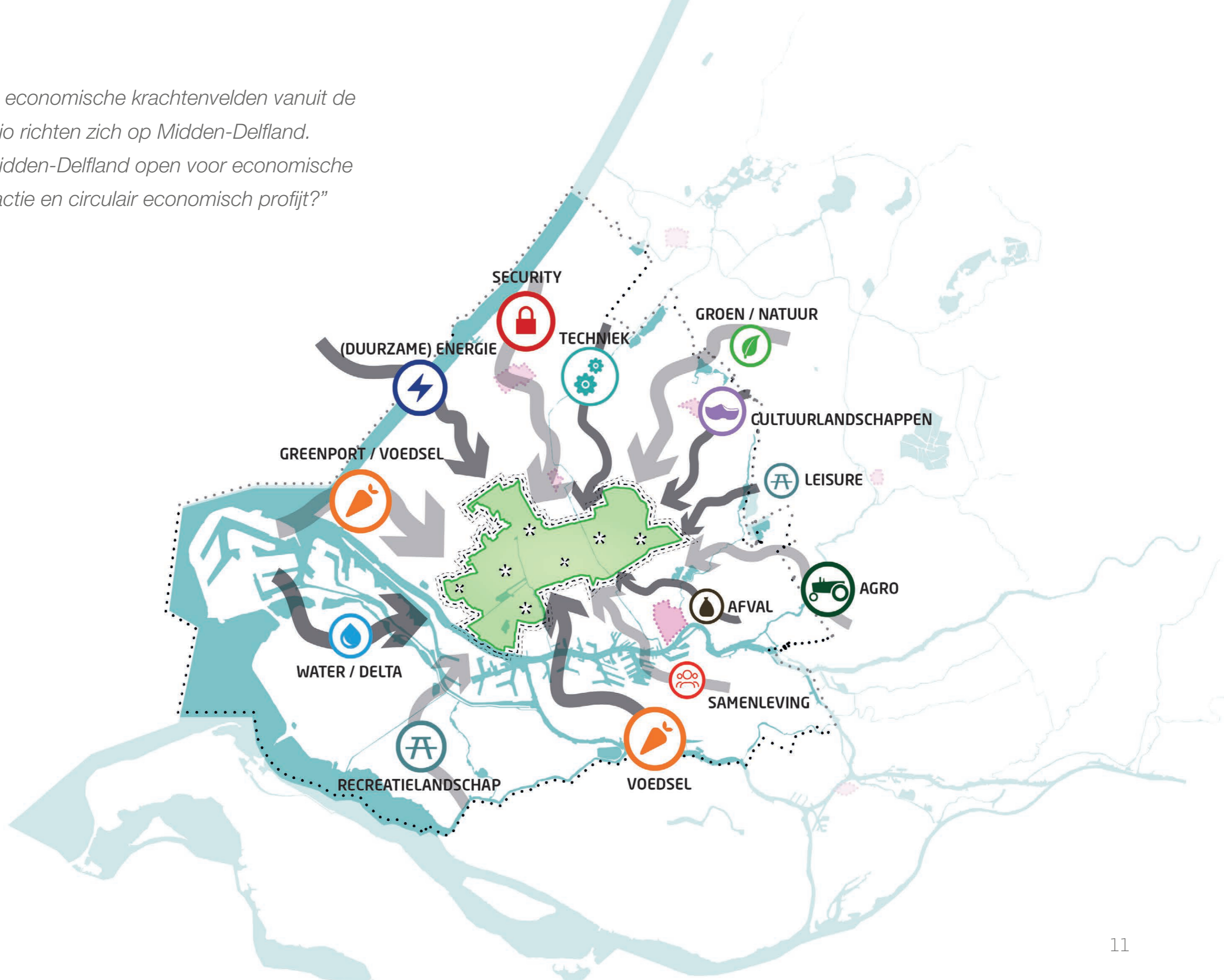
Een aantal van de belangrijkste concrete projecten waarin in het uitvoeringsprogramma aandacht wordt besteed zijn beschreven in het tekstvak.

De focus van de gemeente Midden-Delfland ligt voornamelijk op het beschermen en versterken van het groene karakter van het veenweidegebied Midden-Delfland. De projecten in het uitvoeringsprogramma gaan echter weinig in op innovatie en ontwikkeling van het landschap die kan bijdragen aan de regionale doelstellingen zoals een onderdeel vormen van een circulaire metropoolregio.

PROJECTEN UITVOERINGSPROGRAMMA

- A.**
 - Benoeming Polderarchitect
 - Weidevogelstand
 - Vergroten biodiversiteit
 - Landschapsversterking
 - Ruimtelijke inpassing infrastructuur
 - Ecologische verbindingzones
 - Minder lichtvervuiling
 - Voorlichting onderhoud particuliere monumenten
- B.**
 - Oprichten Maatschappelijke Vennootschap (Gebiedsorganisatie)
 - Pilot beheer
 - Nieuwe financiering landschap
- C.**
 - Sterke Poorten Midden-Delfland
 - Uitbreiding Hippische voorzieningen
 - MD Academie
 - Internationaal Hippisch Kenniscentrum
 - Pop-up-stores
 - Verkooppunt A4
 - Verbeteren Vaarroute
 - Rondje Maasland (centrumontwikkeling)
 - Historische Scheepswerf Maassluis
- D.**
 - Branding merk Midden-Delfland
 - Midden-Delfland Digitale poorten
 - Belevenis Boerderij van de Toekomst
 - Glazen dijk
 - Koningsrust

“Diverse economische krachtenvelden vanuit de regio richten zich op Midden-Delfland. Staat Midden-Delfland open voor economische interactie en circulair economisch profijt?”

4. TAFELGESPREKKEN

Er heerst veel kennis, energie, innovatie en ondernemerskracht in Midden-Delfland die niet direct wordt geadresseerd in de vaak abstracte beleidskaders voor de gehele regio. Terwijl veel ondernemers dagelijks met dezelfde soort thema's bezig zijn en wellicht concreter invulling kunnen geven aan de grotere thema's die spelen in de regio.

GESPREKKEN MET ONDERNEMERS UIT MIDDEN-DELFLAND

plein06 is in de zomers van 2015 en 2016 in gesprek gegaan met de innovators, ondernemers, bewoners en gebruikers van Midden-Delfland. We hebben verkennende gesprekken gevoerd, niet alleen met de mensen die direct in het gebied gevestigd zijn, maar juist ook met die ondernemers die in de randen, de overgangsgebieden van stad naar landschap gevestigd zijn (zie tekstkader).

Zonder last of ruggespraak zijn we in open gesprekken aangeschoven aan de keukentafel bij de mensen thuis. Om ideeën op te halen, in gesprek te gaan over de relatie van de ondernemers en hun bedrijven met het landschap, de economie en de ontwikkelingen van Midden-Delfland, in het verleden, het heden en in de toekomst.

Veel ondernemers zijn al van oudsher gevestigd in het gebied en danken hun succes mede aan het imago of het landschap van Midden-Delfland. Zij voelen zich dus sterk verbonden met het landschap en zijn bereid zich in te zetten voor een vitale en duurzame toekomst van het gebied. Aan de tafel ontstonden gesprekken waarin men zich uitte over dromen voor Midden-Delfland en ambities voor de toekomst. Het blijkt dat ze hun ambities niet altijd individueel waar kunnen maken en op zoek zijn naar een mogelijke synergie tussen bedrijven, overheden en kennisinstellingen. De verbinding moet dus niet alleen tussen ondernemers onderling gemaakt worden, maar in synergie tussen ondernemers, onderwijs en overheid (de zogenoemde triple helix).

De inspirerende gesprekken hebben geleid tot het samenstellen van tien kansen voor Midden-Delfland (zie p. 14).

De twaalf belangrijkste thema's waarin ondernemers en bedrijven werkzaam zijn in Midden-Delfland

GESPREKKEN

De tafelgesprekken hebben geleid tot een inventarisatie van concrete projecten die kansrijk zijn voor Midden-Delfland, gezien vanuit de ondernemers. Deze projecten zijn divers van aard en gecategoriseerd in twaalf thema's zoals: afval, water, ecologie, recreatie en energie.

Deze projecten zijn aangedragen door de ondernemers met wie we in gesprek zijn geweest.

- *Ferdi Buijsrogge, Wilgenrijk*
- *Joop Ham, Lely Group*
- *Frans van Dijk, CMD van Dijk*
- *Willem van Mierlo, Van Mierlo Bouw en Ontwikkeling*
- *Nico van Vliet, groeiende boer*
- *Jaap Zegwaard, groeiende boer*
- *Arie van den Berg, biologische Boer*
- *Dirk Post, Op Hodenpijl*
- *Eduard Bohtlingk, Böhrtlingk Architectuur*
- *Patrick Dekker, Geopower Oudcamp*
- *Gert Kant, Lentiz Onderwijs*
- *Flip van der Eijk, Boeregoed / Farm-I-see*
- *Rienk van der Heijden, Hovenier van der Heijden*
- *Mart van Buuren, BVB van Buuren*
- *Paul en Maaïke Sonneveld, 't Sonnetje*
- *Meiny Prins en Jan Westra, Priva*
- *Bram van Marrewijk, RECER*
- *Marck Hagen, RECER*
- *Jos van de Knaap, RECER*

**GESPROKEN ONDERNEMERS IN KAART
GEKOPPELD AAN HUN WERKVELD / EXPERTISE**

- THEMA GROENBEHEER:**
VAN DER HEIJDEN
Hovenier
- THEMA CULTUUR:**
DIRK POST
Op Hodenpijl
- THEMA RECREATIE/SPORT:**
BRAM VAN MARREWIJK
Golfbaan Schipluiden
- THEMA VOEDSEL EN RECREATIE:**
ARIE VAN DER BERG
- THEMA WATER:**
PRIVA
- THEMA VOEDSEL:**
BOEREGOED
korte ketens
- THEMA GROEN:**
VOCKESTAERT
- THEMA BOUW:**
VAN MIERLO BOUW EN ONTWIKKELING
- THEMA ENERGIE:**
GEOPOWER OUDCAMP
- THEMA VOEDSEL:**
NICO VAN VLIET
- THEMA SUBSTRAAT:**
BVB VAN BUUREN
- THEMA VOEDSEL:**
JAAP ZEGWAARD
- THEMA EDUCATIE:**
LENTIZ HOGESCHOOL
Hippische opleiding
- THEMA WONEN:**
WILGENRIJK
- THEMA AGRO:**
LELY INDUSTRIES
- THEMA POORTEN:**
BAVET + 'T SONNETJE
- THEMA WEG- EN WATERBOUW:**
CMD VAN DIJK

5. ONDERNEMERS KANSENKAART

In de gesprekken met ondernemers zijn veel concrete ideeën opgehaald welke door plein06 zijn gebundeld en omgezet in tien kansen voor Midden-Delfland. Ze weerspiegelen de belangen van de ondernemers en houden eveneens rekening met of sluiten aan op de inhoud van het beleid binnen de metropoolregio en de gemeente.

1. **Ontwikkel buitenplaatsen**

Inzetten op intensieve recreatie en het creëren van een economische etalage rondom de strategische entrees van het gebied. Deze buitenplaatsen zijn de kenmerkende 'poorten' van Midden-Delfland waar bezoekers in abonnementsvorm kunnen overstappen op elk gewenst vervoersmiddel en hun weg in Midden-Delfland kunnen vervolgen per boot, (elektrische) fiets, te voet of te paard. Buitenplaatsen worden gekoppeld aan regionale economie door ze te ontwikkelen als Fieldlabs.

2. **Vitale kernen**

De karakteristieke kernen en buurtschappen in Midden-Delfland versterken en dynamiek behouden. De combinatie van verenigingen, bewoners en voorzieningen in een optimale balans brengen en krimp in de dorpen te voorkomen. Verdichting in de kernen, het vergroten van het aanbod van diverse woonmilieus en betaalbare woningbouw voor verschillende doelgroepen dragen bij aan de levendigheid en levensloopbestendigheid van de kernen.

3. **Realiseer educatieve en attractieve trekkers**

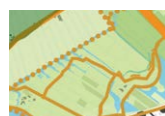
Kennis en ontwikkeling in het gebied wordt gefaciliteerd en gestimuleerd. Educatieve instellingen koppelen opleiding aan kenmerkende expertise van Midden-Delfland. Zoals een Hippische Topsport opleiding of een Ambachtsschool. Een regionale trekker als attractie in de kern van het gebied.

4. **Realiseer slowlanes**

De toegankelijkheid van het ommeland voor de stad kan worden versterkt door optimale (fiets) verbindingen vanuit de omliggende stadskernen naar het buitengebied. Twee dragende slowlanes Noord-Zuid en Oost-West kunnen de attracties in Midden-Delfland aan elkaar koppelen en toegankelijk en bereikbaar maken. Door te focussen op twee assen wordt mobiliteit geconcentreerd en blijft de rust in het overige gebied behouden.

5. **Creëer een sluitend en fijnmazig recreatief netwerk**

Naast de brede, doorgaande slowlanes zal een fijnmazig netwerk van ruiterspaden, voetpaden en betere verbindingen over water recreatie in het gehele gebied mogelijk maken. Dit recreatieve netwerk ontsluit lokale faciliteiten en biedt de bezoeker de kans om het gebied in rust en stilte te ervaren. Vanuit de omliggende woonwijken kunnen bewoners direct op diverse manieren het gebied betreden (per boot, oude trein, per fiets of te paard). Deze mensen wonen aan het Central Park van de zuidelijke Randstad.

6. **Geef de grote boeren de ruimte**

Bedrijvigheid en productie zit verweven in het DNA van Midden-Delfland. Bestaande boeren moeten de mogelijkheid behouden om zich te ontwikkelen, mits dit op een circulaire en duurzame manier plaatsvindt. Ze vormen een voorbeeldfunctie voor de regio. In de nabijheid van zware aslast wegen behouden de grote boeren hun bereikbaarheid en ruimte om door te ontwikkelen.

7. **Stimuleer karakteristiek landschap**

Het kenmerkende landschap van Midden-Delfland is een van de voornaamste trekkers van het gebied. Dit landschap biedt plaats aan vele diersoorten en men vindt er verschillende landschapstypes. In dit mozaïeklandschap vinden de (stadse)bezoekers oude boerderijen, landgoederen en zorgboerderijen. Versterk het landschap ook door kwalitatieve en kenmerkende bebouwde elementen.

8. **Ontwikkel gouden randen**

De karakteristieke openheid van Midden-Delfland wordt het sterkst beleefd wanneer er op contrast wordt ingezet aan de randen. Door het opwaarderen van de randen wordt de stad-land relatie versterkt. Een mix van bouwhoogtes en programma in deze randen biedt kansen voor ontwikkeling van een sterke (economische) positie.

9. **Sluit de kringlopen**

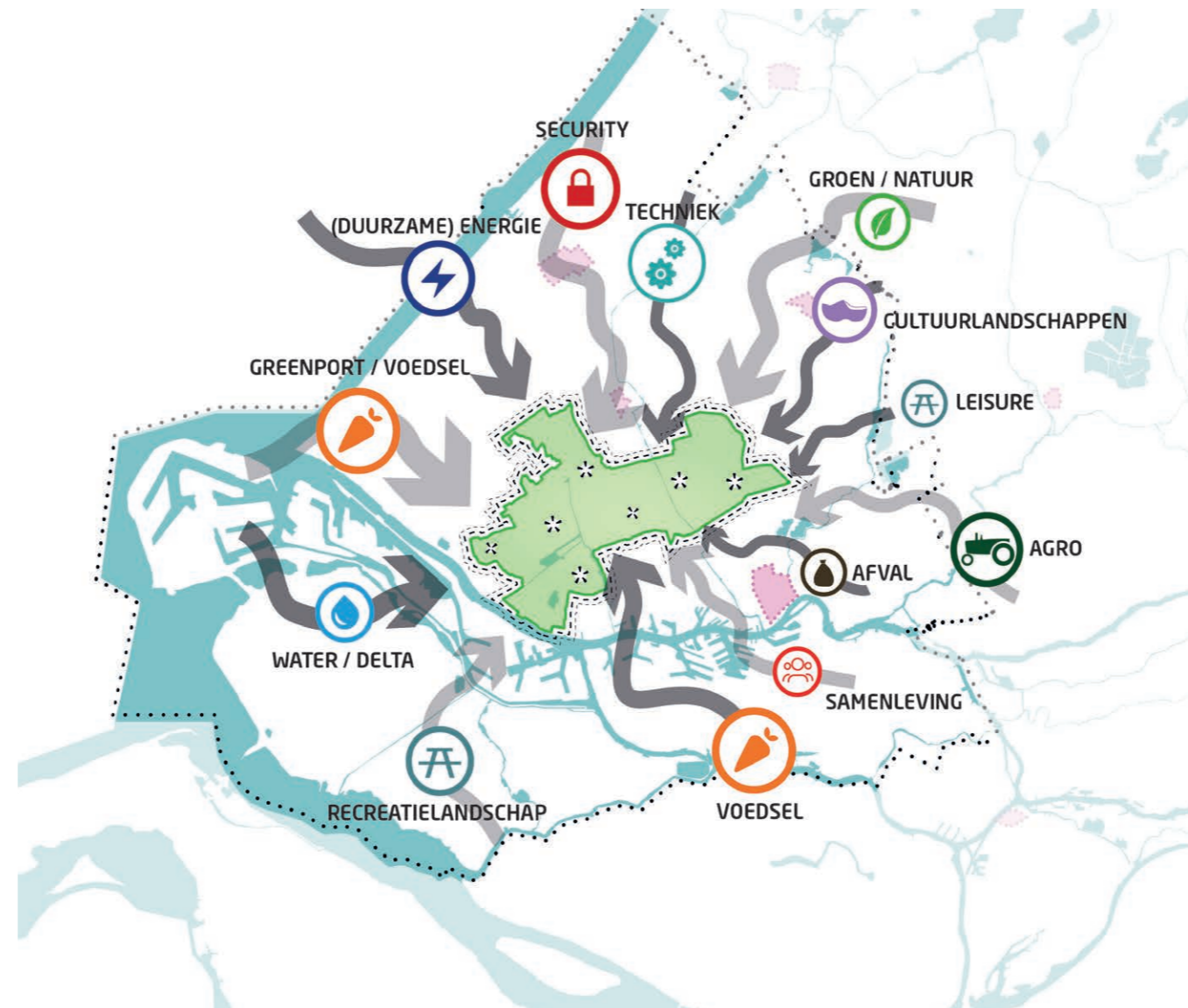
Circulariteit in het gebied moet bevorderd worden, daarvoor kunnen de bestaande energiecampussen worden ingericht als 'motor' van Midden-Delfland. Gesloten kringlopen maken Midden-Delfland zelfvoorzienend, daarvoor kunnen bijvoorbeeld Fieldlabs worden ingezet. Economisch ontstaat er wederzijds belang tussen de omliggende innovatie campussen in de regio en de field labs in Midden-Delfland.

10. **Organiseer een gebiedscoöperatie**

In een gebiedscoöperatie zullen ondernemers en gebruikers de economische positie van Midden-Delfland verrijken. Ondernemers en burgers kunnen aandelen in Midden-Delfland kopen, omwonenden en bezoekers hebben een abonnement op Midden-Delfland. Met een Midden-Delflandpas dragen ze actief bij aan de levendigheid en de toekomst van het gebied en zorgt ervoor dat bezoekers het meeste uit Midden-Delfland kunnen halen.

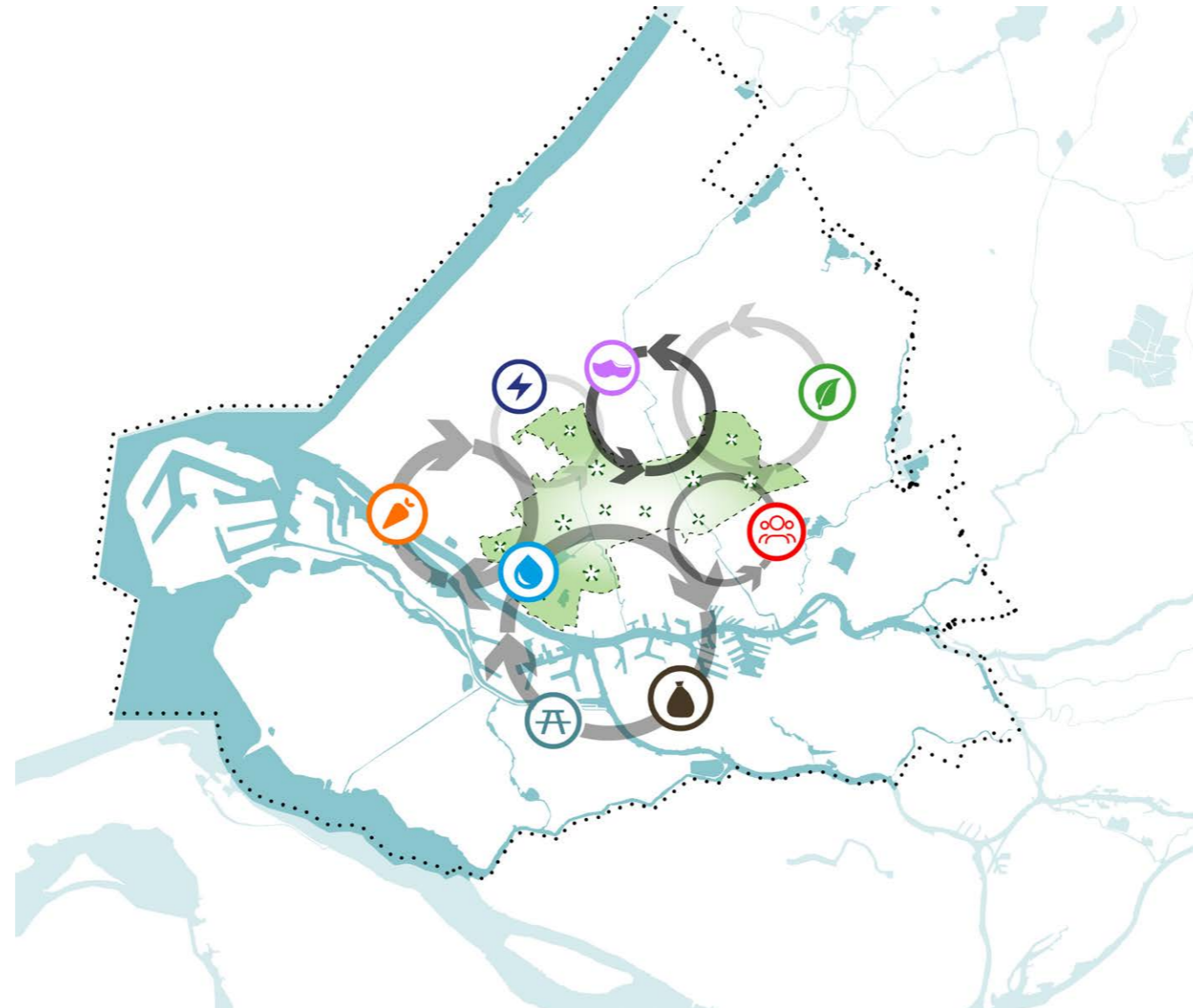
INZETTEN OP EEN TRANSITIE VAN LOSSE KRACHTENVELDEN ...

“Diverse krachten velden vanuit de regio zetten druk op Midden-Delfland.

Staat Midden-Delfland open voor economische interactie en circulair economisch profijt?”

... NAAR EEN CIRCULAIRE ECONOMIE

“Midden-Delfland wordt onderdeel en hart van de transitie naar een circulaire economie door middel van fieldlabs, living labs & het optimaal benutten van het innovatielandschap. Deze beweging gaat een integraal onderdeel uitmaken van het versterken van het authentieke landschap.”

6. CIRCULAIR MIDDEN-DELFLAND

Het landschap van Midden-Delfland zal in de toekomst verkleuren naar een landschap dat sterk in relatie staat tot haar omgeving. De invloedssferen van Rotterdam en Den Haag hebben effect op Midden-Delfland, waardoor het landschap op verschillende niveaus en thema's aanhaakt op haar omgeving en wordt versterkt.

De ambities voor de circulaire metropoolregio zijn in concretere voorbeelden voor Midden-Delfland te beschrijven, de potentie van het landschap binnen een aantal thema's is visueel gemaakt op p. 19.

ENERGIE EN GRONDSTOFFEN

Midden-Delfland vormt in de toekomst een **energielandschap** waarin grondstoffen, afval en biomassa worden ingezet om het gebied zelfvoorzienend in energie te maken. Deze energieopwekking vindt enerzijds plaats vanuit warmte uit de grond, en **restwarmte** van de kassen van het Westland. Daarnaast zijn nieuwe energiebronnen zoals afval en andere **biomassa** voor niet-voedsel toepassingen te gebruiken. **Afval** wordt een grondstof die zowel economisch als milieutechnisch kansen oplevert voor besparingsmogelijkheden.

LANDSCHAP EN AMBACHT

Gekoppeld aan de kernwaarden van Cittaslow zal Midden-Delfland haar **(biologische) producten lokaal** blijven afzetten. Korte voedselketens, duurzame innovaties en de combinatie van tradities en moderne technieken kenmerken de productie en het **ambacht** van Midden-Delfland. Een connectie met het World Horti Center en het Westland biedt kansen voor hoogwaardige teelt van gewassen. Midden-Delfland verbreedt daarmee haar profiel als **voedselproducent voor de stad**. Een ambachtsschool dient als broedplaats van de productie en het ambacht en is een etalage voor streekproducten uit Midden-Delfland.

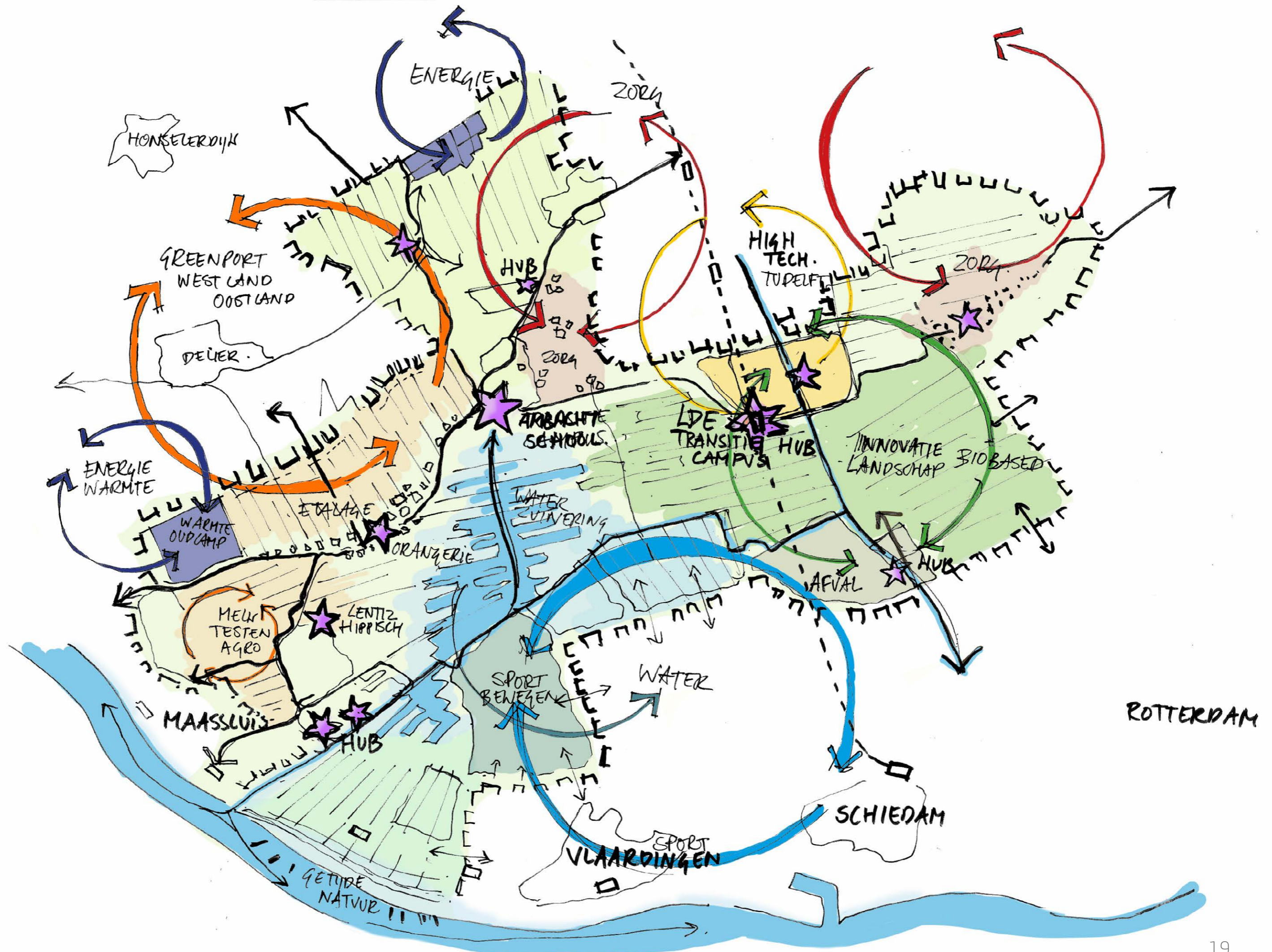
Water is een belangrijke levensader van Midden-Delfland. **Boezemwateren** liggen karakteristiek hoger dan het omliggende landschap en zijn de grote verbinders van Midden-Delfland naar het omringende landschap. Het openen van vaarwegen van de **vlieten** naar omliggende woonwijken zal de **waterbeleving en toegankelijkheid** van Midden-Delfland versterken. Afvalwaterzuivering vindt plaats in en door het groen en landschap.

Daarnaast worden **medicinale gewassen** gekweekt in de rijke voedingsbodem van Midden-Delfland, tuinders gaan af van de massaproductie en zullen zich in de toekomst richten op gespecialiseerde en **hoogwaardige teelt** onder andere voor de farmaceutische industrie.

INNOVATIE EN SAMENWERKING

De **hightech innovatie** in Midden-Delfland is gekoppeld aan de campus van de TU Delft en benut de samenwerking tussen Universiteit Leiden, TU Delft en Erasmus Rotterdam (LDE). Kennis en onderwijs worden verbonden aan de circulaire economie door middel van een **innovatienetwerk** van hubs en fieldlabs waarbij diverse bedrijvigheidsbedrijven bij elkaar komen en door co-creatie verder komen. Deze netwerken **verdiepen** op thema's als voedsel, **gezondheid** en energie.

Fieldlabs in het gebied zijn de motoren en aanjagers van samenwerking tussen verschillende partijen. Deze zijn gepositioneerd op strategische plekken en vormen niet alleen de **bronpunten** van innovatie maar zijn eveneens **etalages** of showrooms van Midden-Delfland en bieden daarmee kansen voor de aantrekkingskracht en zichtbaarheid voor bezoekers van Midden-Delfland.

7. VERVOLG

Wat kunnen logische vervolgstappen zijn om te nemen op basis van de inventarisatie onder ondernemers en de inzichten in de beleidskaders van de metropoolregio?

Middels 6 concrete vervolgcacties kan de eerste stap naar een circulair Midden-Delfland worden gefaciliteerd en worden diverse partijen bij elkaar gebracht.

Voorop staat de bereidheid om voorliggende visie mondeling toe te lichten middels een presentatie. De tien kansen voor Midden-Delfland zullen worden gebruikt in de uitwerking van de peilers van RECER.

1. Het realiseren van Fieldlabs in Midden-Delfland

De innovatie en denkracht van de ondernemers in Midden-Delfland kan worden ingezet om Fieldlabs te realiseren. De paardenopleiding Equestrum is een voorbeeld van een concreet project wat de potentie heeft een fieldlab te worden in het gebied. Bewoners, bezoekers en andere belangstellenden kunnen 1 keer per kwartaal een bezoek brengen aan een fieldlab. Deze wordt speciaal voor de gelegenheid opengesteld voor publiek en vormt daarmee een etalage voor Midden-Delfland en haar rol in een circulaire metropoolregio.

2. Onderzoeksopgaven en projecten destilleren

Studenten en onderwijsinstellingen laten werken aan onderzoeksopgaven die voortkomen uit vraagstukken in Midden-Delfland. Streven naar innovatie voor een circulaire economie door organisaties met studenten te verbinden. Enerzijds wordt hierdoor meer wetenschappelijk onderzoek voor innovaties geboden. Aan de andere kant krijgen studenten meer input van de samenleving en weten daardoor wat de grootste uitdagingen zijn in een transitie naar een circulaire economie. Een samenwerking draagt bij aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken in de transitie naar een circulaire economie. Ze kunnen onderzoek verrichten op het gebied van verschillende thema's en dragen bij aan de ambities van de Roadmap Next Economy. Dit kan bijvoorbeeld georganiseerd worden door het LDE center 4 sustainability.

<http://www.centre-for-sustainability.nl/co-creation/circular-innovation-hubs>

3. Expertpanel organiseren

Een van de ambities vanuit het 24-uurs programma van Midden-Delfland is het opstellen van een expertpanel. RECER draagt ten minste twee experts aan (bijvoorbeeld Jan Rotmans) die aan dit panel deel kunnen nemen en zullen met hun visie en expertise over Midden-Delfland en vanuit hun eigen achtergrond een bijdrage leveren aan het panel.

4. Jaarlijks event & Midden-Delfland lezing

Door een jaarlijks evenement te organiseren worden belangstellenden op de hoogte gehouden van ontwikkelingen en initiatieven die tot stand zijn gekomen in Midden-Delfland. Initiatiefnemers en ondernemers in Midden-Delfland komen hier samen om nieuwe ideeën te creëren en tot samenwerking te komen.

5. Prijsvragen in samenwerking met ondernemers en bewoners in Midden-Delfland

Door middel van prijsvragen onderzoek gaan naar de innovatie en ideeën die leven bij initiatiefnemers. Initiatiefnemers en/of studenten samen met lokale partijen een voorstel voor Midden-Delfland laten doen. Deze ideeën kunnen door fondsenwerving en businesscases beloond worden.

6. Verdere tafelgesprekken met belanghebbenden in en rondom Midden-Delfland

Tot slot is het van belang de ondernemers in en rond Midden-Delfland actief te blijven betrekken. Daarom zullen de koffietafelgesprekken plaats blijven vinden. Met nieuwe ondernemers en initiatiefnemers maar ook vervolgesprekken met eerdere gesprekspartners zijn van belang.

Dit document is tot stand gekomen in opdracht van:

Contactpersoon
Greet Arkesteijn
secretariaat@ofmd.nl

Opgesteld door:

Robbert Jan van der Veen
Linde Elsinga

Bezoekadres
Groothandelsgebouw
Stationsplein 45 Ingang A Unit A1.196
3013 AK Rotterdam

Postadres
Postbus 167
3000 AD Rotterdam

+31 (0)10 466 57 95
info@plein06.nl